

MINISTRY OF METEOROLOGY,
ENERGY, INFORMATION, DISASTER
MANAGEMENT, ENVIRONMENT,
CLIMATE CHANGE AND
COMMUNICATIONS (MEIDECC)
NUKU'ALOFA, TONGA

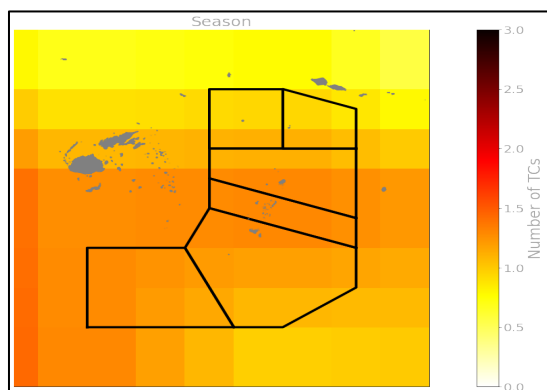
Ko e Fakamatala ki he Fa'ahi Ta'u Afā 2022-2023 ma'ae 'Otu Tonga ni

- 1. Fakafuofua e si'isi'i ange 'a e ngaahi matangi saikolone 'i he anga maheni. Fakafuofua ki he afā 'e 1 ki he 2 'e malava ke uesia 'a Tonga ni 'i he fa'ahi ta'u matangi ko'eni.**
- 2. Ko e saikolone fakatalopiki 'e 1 'i he fa'ahi ta'u afā ko 'eni, 'e malava ke a'u ki he tu'unga 'o e afā malohi.**
- 3. Ko e mahina ko Sanuali pea mo Fepueli 2023, ko e taimi ia 'oku fakafuofua 'e lahi ange ai 'ae faingamalie ke hoko mai ai ha afā 'i Tonga ni**
- 4. 'E lahi ange 'a e faingamalie ke afaāngia 'a e ngaahi Vahe Fonua 'o Ha'apai, Tongatapu pea mo 'Eua.**
- 5. Totonu ke lahi ange 'a e 'uha ki he kotoa 'o e 'Otu Tonga ni 'i he fa'ahi ta'u afā 2022-2023 makatu'unga 'i he fa'ahi ta' La Nina**

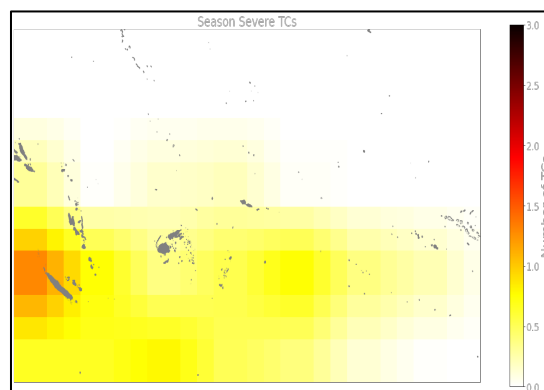
(Aho tuku atu 'o e fakamatala ni: 21 'Okatopa 2022)

Fakafuofua ki he fa'ahi ta'u Afā 2022-2023

Koe fakafuofua ki ha ngaahi saikolone fakatalopiki 'e malava ke hoko mai 'i he fa'ahi Ta'u Afā 2022/23 ke ne uesia e 'otu Tonga ni 'oku si'i ange ki he avalisi angamaheni pe. 'A ia ko e fakafuofua ia ki he saikolone fakatalopiki 'e 1 ki he 2 'e malava ke hoko mai 'i he fa'ahi ta'u Afā ko'eni (sio ki he fakatātā 1). Pea koe saikolone fakatalopiki ai 'e 1 'e malava (60% 'a e malava ke hoko) 'o a'u ki he tu'unga 'o e Afa malohi (kalasi 3 ki he kalasi 5), vakai ki he fakatātā 2).

Fakatātā 1: Koe fakafuofua ki he lahi 'o e ngaahi Saikolone Fakatalopiki 'e malava ke ne uesia 'a e 'Otu Tonga ni ki he Fa'ahi Ta'u Afā 2022-23.

Fakatātā 2: Koe fakafuofua ki he lahi 'o e ngaahi Saikolone 'oku a'u ki he tu'unga 'o e Saikolone Fakatalopiki Malohi 'e malava ke ne uesia 'a e Pasifiki ki he Fa'ahi Ta'u Afā 2022-2.

'I ha taimi 'e fakaofi mai ai ha saikolone ki he 'Otu Tonga ni, 'oku ne 'omai fakataha 'a e 'ao'aofia pea mo ha ngaahi 'uha lalahi ki he ngaahi vahe Fonua 'o fakatupunga mei ai ha tafea pea mo e hake mai 'a e tahi ki he ngaahi mātafanga moe ngaahi feitu'u 'oku ma'ulalo angé.

Ko e fakafuofua ki he halanga 'o e ngaahi matangi 'e kei lahi ange pe ke hu'u mai mei he 'elia Fakahihifo mo e Tokelau-Hihifo pe ko Fisi (67%) pea ko e toenga 'o e ngaahi halanga Afā kehe 'e hu'u mai mei he 'elia Fakahahake moe Tokelauhahake 'o e 'Otu Tonga ni.

Ko e matangi 'e 5 ki he 7 'oku fakafuofua 'e malava ke hoko 'i houtau potu tahi Pasifiki ki he fa'ahi ta'u Afā 2022-2023 pea oku fakafuofua 'e malava ke a'u ki ha matangi 'e 1 ki he 4 mei ai 'e a'u ki he tu'unga 'o e saikolone fakatalopiki malohi (Kalasi 3, 4 pe 5). Ko e ngaahi Saikolone Fakatalopiki 'e lahi ke fa'u'fa'u 'i he ngaahi potutahi 'oku mafana ange 'ofi 'i 'Aositelelia, Papua Niukini pea Solomone.

Koe fa'ahi ta'u Afā 2022-2023 ko 'eni 'oku lahi ange ai faingamalie ke lahi ange 'a e 'uha 'i he angamaheni ki he kotoa 'o e 'Otu Tonga ni ko e 'uhi koe Fa'ahi Ta'u La Nina 'oku tau lolotonga 'i ai he taimi ni.

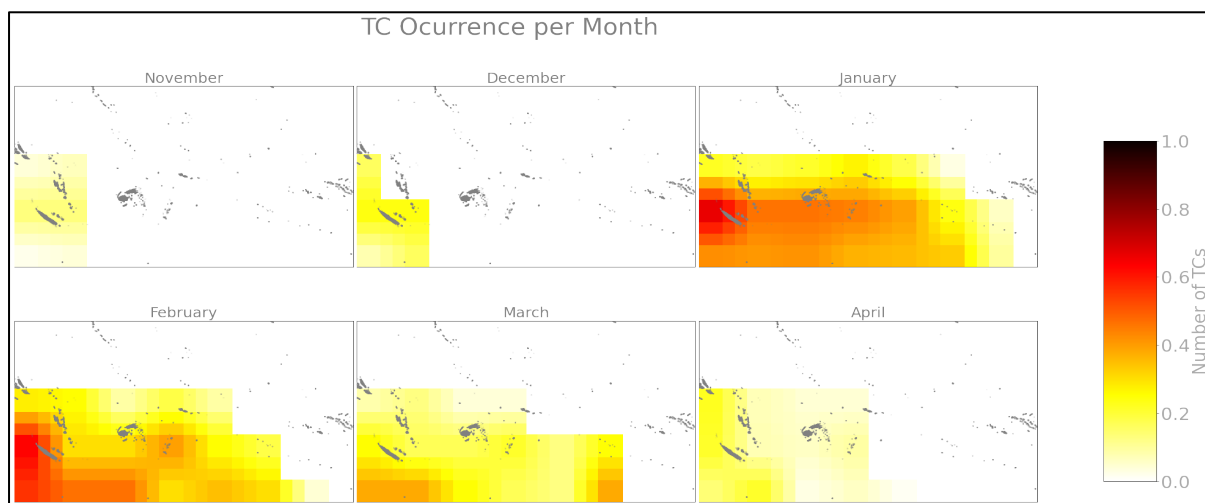
Ko e 'analaiso fa'ahi ta'u Afā 2022-2023

Koe fa'ahi ta'u Afā 2022-2023 'oku kamata faka'ofisiale ia 'i he 'aho 1 Novema 2022 pea ngata mei ki he 'aho 30 'Epeleli 2023. 'Oku mahui'nga foki ke fakatokanga'i 'oku malava pea na'e 'osi 'i ai pe 'a e ngaahi saikolone fakatalopiki 'e ni'ihini si'i pe kuo 'osi hoko 'i tu'a mei he fa'ahi ta'u Afā 'oku tau angamaheni ki ai, 'o hange koe saikolone fakatalopiki koia Ko "Keli" 'a ia na'a ne uesia 'a e tokelau 'o e 'Otu Tonga 'i Sune 1997.

Ko e fua 'o e mafana 'o e ngaahi potutahi 'o e Pasifiki 'oku ne faka'ilonga mai 'oku tau lolotonga 'i he faha'I ta'u La Nina pea 'oku fakafuofua 'e tolonga atu 'a e La Nina 'i he vaha'a taimi 'o 'Okatopa ki Tisema 2022.

Ko e fa'ahi ta'u Afā kotoa pe 'oku 'i ai 'a e ngaahi fo'i vaha'a taimi 'e 3 'oku lahi ange ai 'a e ivi ke fakatupulekina ai 'a e fa'unga 'o ha Saikolone Fakatalopiki. Koe ngaahi taimi eni 'oku longomo'ui makehe ange ai 'a e Pasifiki ke hoko ai ha afā.

'I he 'analaiso 'o e lolotonga ni, 'oku fakafuofua ko e faingamalie vave taha ke fakatupu ha Saikolone Fakatalopiki 'i hotau potutahi Pasifiki, ko Tisema ki Sanuali 2023. Ko e ngaahi taimi longomo'ui makehe ko 'eni 'a hotau potautahi ke fakatupulekina ha Saikolone Fakatalopiki 'oku muimui'ofi 'aupito pea 'e toe tuku atu pe ha ngaahi fakamatala makehe ke tokoni pe ki he tau tu'unga mateuteu lolotonga e fa'ahi ta'u afā.

Fakatātā 3: Koe taimi 'oku lahi ange ai 'a e faingamalie ke fakatupulekina ha Saikolone Fakatalopiki ko e mahina ko Sanuali pea mo Fepueli 2023 (Ma'u'anga Fakamatala: Va'a Fakamatala'ea 'a Tonga.)

Hisitōlia 'o e ngaahi fa'ahi ta'u Afā (La Nina) na'e Uesia ai 'a e 'Otu Tonga ni 'i he kuo hili 'oku hangē ko e fa'ahi ta'u Afā 2022-2023.

Koe ngaahi Saikolone fakatalopiki na'a ne uesia 'ae 'Otu Tonga ni 'i he kuohili 'I he ngaahi ta'u La Nina hange koe ta'u ni 'oku ha atu he Tepile1.

Fa'ahi Ta'u Afā	Lahi 'oe Saikolone Fakatalopiki na'e hoko 'i hotau 'eliā	Lahi 'oe Saikolone Fakatalopiki malohi (kalasi 3, 4 pe 5) na'e hoko 'i hotau 'eliā
1971-72	0	0
1974-75	2	1
1984-85	3	1
2000-01	1	1
2008-09	2	0
2011-12	2	0
2017-18	2	2
'Avalisi	1.7	0.7

Tepile 1: Koe fua 'o e mafana 'oe potutahi Pasifikii 'oku ne faka'ilonga mai mei ai koe fa'ahi ta'u afāa 2022/23 'oku meimei ke fekainga'aki pe fai tatau ki he ngaahi fa'ahi ta'u afāa 'e 7 'i he kuohili: (1971/72, 1974/75, 1984/85, 2000/01, 2008/09, 2011/12, 2017/18).

Ko e ngaahi saikolone fakatalopiki malohi na'e hoko 'i he ngaahi fa'ahi ta'u Afā La Nina 'i kuo hili 'oku 'i he tu'unga tatau pea moe fa'ahi ta'u Afā La Nina 2022/23.

Vahe Fonua na'e Uesia	Saikolone Fakatalopiki malohi	Fa'ahi Ta'u Afā
Niuafou'ou	VAL (Cat 4)	1974/75
Ha'apai	NIGEL (Cat 3), ERIC (Cat 4)	1984/85
Tongatapu/Eua	PAULA (Cat 4)	2000/01
Tongatapu/Eua	GITA (Cat 4), KENI (Cat 3)	2017/18

Tepile 2: Fakamtala ki he ngaahi Saikalone Fakatalopiki Malohi ne lekooti 'i he ngaahi ta'u La Nina 'i he huohili 'o fakatautu mai ki he La Nina ko eni he Fa'ahi Ta'u Afā 2022/23.

Ko e ngaahi uesia 'e malava ke hoko ki he ngaahi Sekitoa mahu'inga ni 'i he Fa'ahi Ta'u Afā 2022-2023:

1. Sekitoa 'oe Ngoue

Neongo 'oku si'i ange faingamalie ke hoko ha ngaahi Saikolone ki he fa'ahi ta'u afaa ko'eni fktatau kihe ngaahi ta'u anga maheni ka 'e malava ke uesia pe 'ae sekitoa ngoue 'i he hoko mai e ngaahi 'alotamaki anga maheni 'o e fa'ahi ta'u afaa. Pea ka hoko ha afa 'e lava ke uesia heni e ngaahi ngoue hange koe siaine, lesi moe mei. Makatu'unga mei he faingamalie ke lahi 'a 'uha ange 'a e 'uha 'i 'avalisi angamaheni 'i he fa'ahi ta'u afaa ko 'eni 'oku mahu'inga ke to 'a e ngaahi ngoue vai hange ko e Talo, Kava moe Kape. 'E fiema'u ke fai ha tokanga makehe kihe polokama huo 'oka lahi e vai.

2. Sekitoa 'oe ma'u'anga Vai

'Oku 'iai e tui 'e lahi ange 'a e vai 'uha 'e to ki he fonua 'i he fa'ahi ta'u afaa ko eni. Koia ai 'oku mahu'inga 'aupito ke tatanaki 'a ngaahi vai 'uha ko eni tau tefito ki he ngaahi 'otu motu iiki 'oku fakafalala 'i he 'uha, Fiema'u ke teuteu'i e ngaahi 'ato kae 'uma'a e ngaahi fakatalii ke tanaki e lahi taha e vai 'e ala tanaki.

3. Sekitoa 'o e Mo'ui

'E malava ke uesia 'ae kakai 'oe fonua mei he fokoutua pe koe ngaahi mahaki felave'i mo e uesia e mau'anga vai 'i ha hoko ha matangi malohi pea moe tafea he uha lahi. Mahino pe 'e lahi e namu koe uhii koe lahi e uhaa pea moe toe mafana ange 'a e 'ea he vaha'a taimi 'o Tisema ki Fepueli. 'Aia 'e fiema'u ke fai ha tokanga makehe ki he tafa'aki koia ke faka'auha e ngaahi nofo'anga e namu.

4. Sekitoa ki he ngaahi Ngaue'anga Lalahi

Ko e faingamalie ke 'iai ha saikolone fakatalopiki malohi he fa'ahi ta'u afaa ko'eni 'oku 'i he 60%. 'E fiema'u ke teuteu e ngaahi shutter kihe falenofu'anga pea ta e ngaahi 'akau ofi ki he fale.

5. Sekitoa 'o e Takimamata

Ke fai ha teuteu e sekitoa ni koe uhi koe 60% e faingamalie ke hoko ha afaa lahi. 'E iai pe moe ngaahi palopalema kihe ngaahi ngaue takimamata ki tu'aa ka lahi ae uhouhaa moe tafea neongo kuo hoko e COVID-19 kene uesia lahi 'etau takimamata.

6. Sekitoa 'oe Toutai

'Amanaki 'e lelei e Toutai Valu moe hono toutai'i 'o e ika taka hange koe fakatele ko e lahi e me'akai 'a e ika fekau'aki mo e fa'ahi ta'u La Nina.

7. Sekitoa ki he ngaahi Sevesi Tefito

'E malava ke uesia lahi 'ae ngaahi ngaue moe seevesi 'uhila, fetuutaki pea moe vai 'oka 'iai ha afa lahi.

8. Sekitōa 'oe Fefononga'aki

"E fiema'u foki ke fai moe tokanga mavahe ki he sekitōa e fefononga'aki he hala pulē'anga he 'e malava ke uesia 'ehe ngaahi 'uha lahi mo e tafea 'oku hanganaki atu kiai he mahina 'e 6 ka hoko mai

Tokateu ma'u pe

'Oku totonu ke fakatokanga'i ma'u pe ko e fakamatala ko 'eni 'oku tuku atu ni ko e fakafuofua pe 'eni ki he fa'ahi ta'u Afā 2022-2023. 'Oku fakafuofua ko e lahi 'o e ngaahi Saikolone Fakatalopiki 'oku tuku atu ko e ofi taha ia ki he me'a 'e ala hoko ki he Fa'ahi Ta'u Afā ko 'eni. 'Oku makatu'unga 'a e ngaahi fika 'oku tuku he fakamatala ni mei he ngaahi 'analaiso fakasitesitika pea moe ngaahi fakamatala fakaesaienisi, pea 'e malava pe ke 'iai 'a e ngaahi feliliu'aki 'i he tu'unga 'o e 'ea.

'Oku mahuinga ke fai hano tokangaekina 'a e fakamatala 'oku tuku atu ki he fa'ahi ta'u Afā koeni 2022-2023 ki he kotoa e kakai 'oe Fonua ke tokateu ma'u pe, pea ke tau tuku taimi pea mo fakafanonogo ki he ngaahi fakamatala'ea pea mo ha ngaahi fakatokanga 'e tuku atu 'i he lolotonga e fa'ahi ta'u Afā ni ke fakasi'isi'i 'a e ngaahi ola tamaki 'e hoko mai ki hetau mo'ui pea mo 'etau ngaahi koloa.

Kataki fakatokanga'i koe fakamatala hono hoko ki he tūkunga 'o e Fa'ahi Ta'u Afā 2022-2023 'e toe tuku ia 'i Sanuali 2023. Fetuutaki mai kihe 'imeili metstaff@met.gov.to pe Telefoni ta'etotongi 0800638 kapau 'oku 'iai ha toe faka'eke'eke makehe.

-NGATA'ANGA-